

La ruta dels colors: Grafiti i art urbà a València

EDUCANT EN TERRITORI

2

Guia
didáctica
alumnat

+ info

www.educacio-valencia.es

AJUNTAMENT
DE VALÈNCIA

EDUCACIÓ

Projectes Educatius

València, 2019

[+ info](#)

Edita:
Ajuntament de València
Regidoria d'Educació
Projectes Educatius

ISBN: 978-84-9089-200-8

---

962 084 283 - 962 082 146
sccprojectosed@valencia.es

Índex

Introducció	4
Objectius	4
Activitats	5
A.1. Activitats prèvies	6
A.2. Activitats centrals	8
A.3. Activitats posteriors	18
Avaluació	19
Bibliografia	20

Aquest quadern l'ha treballat

Nom i cognoms:

Centre educatiu i curs:

Introducció

En els nostres dies, l'art ha trencat amb els motles tradicionals per a introduir-se en nostra quotidianitat a través dels murs dels nostres carrers. És per això que resulta interessant conèixer què és l'art urbà i valorar-ho convenientment. A aquest efecte i amb la intenció de potenciar l'interés artístic entre l'alumnat s'ha desenvolupat aquest programa.

Objectius

- 1 Reconèixer les diferents modalitats de l'art urbà.
- 2 Conèixer la tècnica i el procés de reproducció dels grafiti.
- 3 Conèixer algunes de les obres més significatives del *street art* a València.
- 4 Participar activament en el procés de permanent reconfiguració de l'espai públic.
- 5 Potenciar les teues habilitats artístiques personals dins d'un projecte col·lectiu.

Activitats

A1

Prèvies

Activitats que realitzaràs abans de començar el programa.

A2

Centrals

Activitats que realitzaràs durant el programa amb l'/la educador/a.

A3

Posteriors

Activitats que realitzaràs després d'haver acabat els tallers amb l'educadora o l'educador.

Activitats

El programa es divideix en 2 sessions. Aquestes activitats, que detallarem a continuació, et permetran adquirir coneixements sobre art urbà, apreciar l'art que ens envolta i dur a terme un projecte creatiu personal.

Sessió	Horari	Activitat	Temps
SESSIÓ 1	9:45	Presentació de l'educador/a i explicació de la sessió.	10 min.
	9:55	 Ruta pels carrers de València.	50 min.
	10:45	Esmorzar.	20 min.
	11:05	 Ruta pels carrers de València.	90 min.
	13:05	Reflexió conjunta sobre la sessió.	10 min.
SESSIÓ 2	9:30	Presentació de l'educador/a i explicació de la sessió.	15 min.
	9:45	Desenvolupament de la primera part del taller.	60 min.
	10:45	Pati.	30 min.
	11:15	Desenvolupament de la segona part del taller.	75 min.

A1 1. Art i art urbà

Abans de realitzar la ruta, repensarem una mica sobre què és art i què és art urbà.

Debatrem una mica en classe: Quina d'aquestes imatges és per a tu art? Explica-li-ho a la resta de la classe i digues perquè.

A1

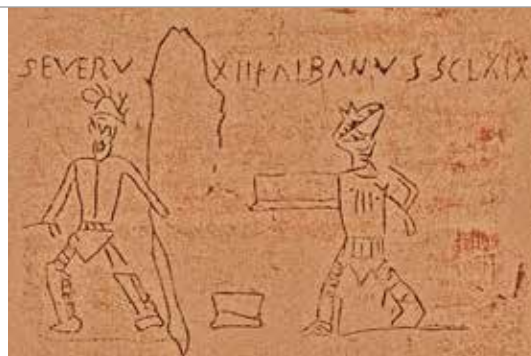

A2 1. Una història en la paret

T'agradaria saber una mica més de la història del grafiti i l'art urbà? Ací tens una breu cronologia.

Des que la humanitat va aparèixer en escena, les parets i pedres que es trobaven al seu pas van servir de suport per a l'expressió artística durant tota la **Prehistòria**.

En l'**època romana** les expressions en els murs es van multiplicar. En elles apareixen des de representacions de gladiadors, fins a noms, insults, i fins i tot autèntiques campanyes polítiques per a les eleccions de representants al senat.

Unes pintures que en l'**època medieval** van estar lligades a les presons i les torres, com a suposats dibuixos de presidaris.

Amb l'arribada dels primers viatgers / turistes del **segle XVIII i XIX**, veurem que alguns d'aquests personatges deixaven el seu nom en parets com a mostra d'haver estat en alguna ciutat.

Però no solament va ser cosa de turistes, presidaris o graciosos, també els polítics van utilitzar les parets per a donar-se renom, com aquest estergit de Mussolini.

Una explosió de les manifestacions de carrer es va viure en les protestes estudiantils de maig del 68, on els carrers de París es van convertir en un llenç per a llançar missatges reivindicatius.

A2 1. Una història en la paret

Però parlar de grafiti i art urbà és parlar dels **Estats Units** i la cultura de carrer. Allí, a la fi dels anys 60 i principis dels 70, va nàixer l'art urbà i el grafiti tal com el coneixem actualment de la mà d'adolescents novaiorquesos. **TAKI 183**, un jove de 17 anys d'origen grec anomenat Demetrius, seria un dels primers grafiters.

Els grafiters (també anomenats *writers* o escriptors) prompte van començar a buscar nous espais per a plasmar els seus grafitis. Els vagons de metre, van resultar un lloc idoni perquè eren fàcilment visibles per tot el món. Intervindre il·legalment els vagons suposava un repte atractiu, una aventura carregada d'adrenalina i perillositat

L'art urbà i l'art més formal comencen, en els anys 80, una relació que portarà a artistes urbans a les galeries d'art, com és el cas de **Basquiat / Samo**.

Però també a artistes amb formació acadèmica a plasmar les seues obres als carrers. Un dels més famosos va ser **Keith Haring**, que va estudiar a l'Escola d'Arts Visuals de Nova York.

art urbà

A2 1. Una història en la paret

L'esperit reivindicatiu de l'art urbà es va plasmar també a manera de contrapublicitat. Una crítica a la societat de consum i a la seua representació més popular, les marques i els seus anuncis publicitaris.

Amb el temps apareixerien grans noms de l'art urbà també a Europa com el de **Blek le Rat** en la dècada dels '80, un autèntic referent en la tècnica del estergit o stencil. Una tècnica que, segons aquest autor, li va vindre inspirada dels estergits propagandístics de Mussolini.

Més recentment han aconseguit gran fama autors com **Banksy**, seguidor de l'estil de Blek le Rat i del qual desconexem la seua autèntica identitat. La seua fama resideix en el missatge crític amb la societat actual i en el misteri que envolta al seu creador.

Un altre autor que ha adquirit gran fama ha sigut **Shepard Fairey**, qui amb els seus adhesius i pòsters amb la cara del lluitador de lluita lliure André el Gegant i la paraula Obey ha arribat a fer aparéixer en sèries com Los Simpson o Padre de Familia. Una de les seues obres va ser utilitzada pel futur president dels EUA Barack Obama.

ART URBÀ

A2 1. Una història en la paret

Pel que respecta a **València**, l'art urbà va aparèixer en els anys 80 lligat als esdeveniments polítics i culturals del moment (la música Hip-hop, l'skate, el break dance, els còmics i fanzines, etc.) Hui dia és una de les ciutats europees amb un art urbà més potent, amb grans artistes i obres impressionants.

I no solament s'ha plasmat en els murs. A València, l'art urbà es troba present fins i tot en les falles amb artistes com **Okuda** i **PichiAvo**.

Si camines la ciutat amb ulls curiosos, segur que trobaràs autèntiques obres d'art esperant que les descobrisques.

La ruta dels colors: Grafiti i art urbà a València

Projectes Educatius

A2 1. Aprenuem una mica de vocabulari

Ací et deixem alguns elements per a identificar les diferents intervencions d'art urbà.

MATERIAL principal amb el qual està realitzat	PINTURA	Esprai	
		Pintura acrílica	
		Guix	
	TELA	Llana o similars	
		Lones o similars	
	PAPER	Cartells	
Adhesiu			
ALTRES	Llana, cinta aïllant, fusta, plàstic, etc.		

MOTIU O FINALITAT	TAGGING o SIGNATURES	<p>Donar-se a conèixer entre altres grafiters.</p> <p>En la dècada dels 60 Darryl McCray va realitzar les primeres pintades amb el seu àlies Cornbread omplint la ciutat de Philadelphia amb una frase que deia "Cornbread estima a Cynthia". Amb aquest acte va aconseguir cridar l'atenció de la premsa, així que va decidir continuar estampant el seu nom i creant tendència. Ell va ser el primer, però des de llavors el grafiti ha evolucionat enormement. Els artistes actuals exploren en el desenvolupament de la signatura, la forma i el color.</p>
	CRÍTICA SOCIAL	<p>Són molts els artistes que a través de les seues obres han provocat polèmica i revolada. De sobres conegut és el cas de Banksy, que s'ha convertit en el màxim estendard d'aquest estil. Però no és una cosa nova: artistes com Jean-Michel Basquiat o Keith Haring van plasmar la seua crítica al racisme i a l'homofòbia als carrers de Nova York. El mur de Berlín, mentre va estar en peus, es va convertir en un llenç sobre el qual lluitar contra la guerra freda. Blek le Rat, considerat com el pare del stencil grafiti, és un altre clar exemple d'artista que utilitza l'art urbà per a realitzar crítica social. També molt conegut és Shepard Fairey pel seu activisme, per la disconformitat expressada en les seues obres cap a qüestions mediambientals, per la seua preocupació per la violació dels drets humans o pel seu suport a personatges públics en situacions d'injustícia.</p>
	ALTRES	<p>Finalitat personal, estètica, lúdica ...</p> <p>Molts artistes urbans creen les seues obres per a expressar les seues emocions i transmetre-les a l'espectador. Aquestes no tenen per què tindre un missatge directe més enllà del sentit personal que cada individu trobe.</p>

A2 1. Aprenuem una mica de vocabulari

	<p>TAGS suposa la signatura de l'autor/a. Es pot realitzar amb diferents tècniques</p>	<p>LLETRES</p>	<p>BUBBLE LETTERS o LLETRES POMPA</p> <p>Són lletres més gruixudes, arrodonides i relativament senzilles amb color de farciment i vora.</p>
			<p>THROW UPS o VOMITATS o POTAS</p> <p>Són una versió potinera de les lletres pompa. Tenen poc disseny i poca quantitat de pintura en el seu farciment, de manera que es noten els traços de l'aerosol.</p>
			<p>BLOCK LETTERS</p> <p>Són lletres molt simples, normalment gruixudes i amb farciments senzills, llegibles i de gran grandària.</p>
			<p>WILDSTYLE o ESTIL SALVATGE</p> <p>L'estil genuí del sud del Bronx és, potser, el més popular i estés. Porta adornos que no formen part de la lletra que li aporten dinamisme (cercles, espirals, pics i fletxes).</p>
			<p>MODEL PASTEL o ESTIL 3D</p> <p>Cerca crear un efecte de tridimensionalitat en les lletres, cobrant més importància el seu farciment. L'efecte 3D s'aconsegueix amb l'ús del color, la forma de les lletres en perspectiva i el canvi d'angle de visió.</p>
			<p>DIRTY o ESTIL FEM</p> <p>Es tracta d'un estil més recent basat en la transgressió dels elements formals. Es creen formes incorrectes, deformitats i colors repel·lents entre si, generant un estil brut.</p>
	<p>CHARACTERS o PERSONATGES</p> <p>En aquest estil els personatges sorgeixen en el metre de Nova York per a acompanyar a les lletres, molts provenen dels dibuixos animats i del món del còmic.</p>		
	<p>ICONES</p> <p>Poden considerar-se una derivació dels personatges, encara que una icona sol ser més esquemàtica i fàcil en la seua execució, la funció de la qual és cridar l'atenció.</p>		
	<p>GRAFITI ORGÀNIC</p> <p>En una mateixa peça s'uneixen diversos estils. Les lletres cobren un caràcter propi adoptant formes d'objectes, fusionant així el dibuix de lletres tradicionals de grafiti amb complements com a personatges o objectes.</p>		
	<p>STENCIL</p> <p>És la tècnica que consisteix a aplicar pintura sobre una superfície a través de plantilles amb talls que generen un determinat disseny.</p>		
<p>YARN BOMBING o GUERRILLA DE PUNT DE GANXO</p> <p>Aquest art de carrer o grafiti ecològic empra acolorits draps fets de punt o crochet.</p>			
<p>STICKERS o ADHESIUS</p> <p>Aquest tipus d'art urbà usa làmines de paper o vinil en les quals s'ha imprès o dibuixat una imatge en la seua cara anterior, i disposada cola en la posterior.</p>			
<p>INSTAL·LACIONS</p> <p>Cada vegada és més freqüent veure en algunes ciutats elements discordants en el mobiliari urbà. A vegades simplement modifiquen el mobiliari urbà i d'altres afigen elements que ens desconcerten. Suposa una bona forma d'arribar fins a la ciutadania més observadora.</p>			
<p>ABSTRACTE</p> <p>L'abstracció també té el seu lloc en l'art urbà. La cal·ligrafia i l'esprai deriven en traços i formes que s'entremesclen amb els materials del suport.</p>			
<p>3 D</p> <p>Es tracta d'obres que semblen voler eixir de la paret. Requereixen una gran destresa en el maneig de l'esprai creen formes, colors i ombres que enganyen als nostres ulls aconseguint un efecte òptic espectacular.</p>			
<p>MURAL</p> <p>Es diu que és un mural una peça de grans dimensions creada en una paret, sense importar la tècnica, o si està pintada amb pinzell o esprai.</p>			

ATENENT A LA TÈCNICA

La ruta dels colors: Grafiti i art urbà a València

Projectes Educatius

A2 Sessió 1

En aquesta primera sessió farem una ruta participativa en la qual reflexionarem sobre el concepte d'art i sobre l'art urbà, coneixent els principals artistes d'aquest gènere de la ciutat de València i les obres que podem contemplar als nostres carrers.

Què farem?

En aquesta activitat farem una passejada per la ciutat per a trobar les intervencions més interessants i als i a les artistes més destacats/des. Però no solament caminarem, mirarem o escoltarem en aquesta sessió... Què opines tu: els grafitis són art o gamberrisme? Què diries tu si tingueres l'oportunitat d'expressar-te en els murs?

Com ho farem?

Aquesta activitat suposa un passeig pels carrers de València, per a això necessitem un recorregut, però què ocorre amb l'art urbà? Doncs que és un art efímer, un art que es modifica dia a dia, desapareixent algunes obres i apareixent unes altres. Per això, en aquesta ruta t'incloem un pla amb el lloc de trobada i el final. Completa-ho anotant els murals i intervencions que més t'han agradat per a poder veure com evolucionen en el futur.

Important! Això és una ruta, porta't un calçat còmode, esmorzar i ganes de caminar.

La ruta dels colors: Grafiti i art urbà a València

Projectes Educatius

A2 Sessió 2 - Activitat recomanada per a EP5 i EP6

Què farem?

En aquesta activitat realitzarem un sticker. L'sticker urbà va aparéixer als carrers a la fi dels anys 70. És un adhesiu de xicotet format, per la qual cosa es pot amagar en la butxaca i pegar en molts llocs en molt poc temps.

Com ho farem?

Ara et toca a tu. És el moment de fer el disseny del teu sticker. A continuació, et proposem algunes preguntes:

Què dibuixaré?

És el moment de triar una temàtica personal o col·lectiva. Intenta basar-te en coses que t'interessen. Com per exemple: animals fantàstics, dies representatius, objectes animats, etc.

Com ho faré?

Tria la grandària de la teu sticker i el format (quadrat, redó...). També has de decidir si utilitzaràs únicament el color negre per al contorn o molts colors per a emplenar els dibuixos.

On ho pegaré?

La ubicació és molt important. Segons el lloc que tries tindrà major o menor visibilitat.

Si aconsegueixes que el teu sticker comunique alguna cosa, que faça pensar o traure un somriure, serà un bon disseny!

Una vegada tingues el disseny del teu sticker, passa'l al paper d'adhesiu, retalla'l i pega'l.

EL MEU DISSENY: realitza ací el teu esbós al llapis. Disposes de més espai en la pàgina següent per a realitzar els teus esbossos i dissenys de *sticker*.

La ruta dels colors: Grafiti i art urbà a València

Projectes Educatius

A2 Sessió 2 - Activitat recomanada per a EP5 i EP6

EL MEU DISSENY: realitza ací el teu esbós al llapis.

Alguns consells:

A l'hora de retallar els adhesius, deixa sempre un marge blanc de més o menys mig centímetre com a protecció (mai retalleges ran del dibuix).

Perquè els stickers duren més es pot aplicar laca sobre ells o pots plastificar-los amb folre de llibres.

Abans de pegar-los, assegura't que la superfície en la qual vages a pegar-los estiga neta i llisa.

A2 Sessió 2 - Activitat recomanada per a ES1-ES2-ES3-ES4-BC1-BC2-EAI-CFS i UP

Què farem?

Durant aquesta activitat ens introduïrem en la tècnica del *yarn bombing* i el grafiti tèxtil: una forma divertida de treballar en grup per a fer més càlida, amable, acolorida i reivindicativa la nostra ciutat mitjançant llana de diferents colors.

Per a inspirar-nos, veurem diversos exemples d'artistes que han treballat amb llana a la ciutat de València com el col·lectiu **Teje la araña**, **Lana Connection**, **Urban Knitting València**, col·lectiu **Enredant**, **Mujeres y punto**, **HOTTEA**, **Hilando vidas** i les instal·lacions de **Raquel Rodrigo** i el seu projecte **Arquicostura**.

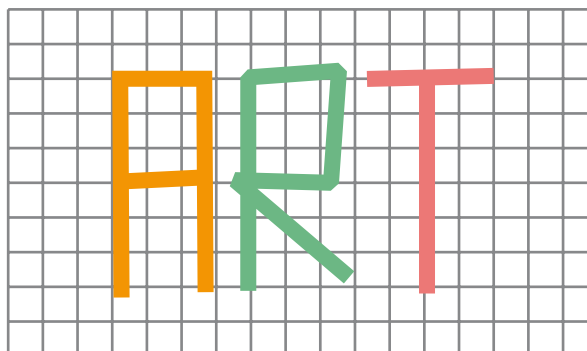
Com ho farem?

El primer que hem de fer és localitzar un suport per a la nostra intervenció. L'ideal és un reixat de varetes, una porta o una tanca de xapa perforada com les de la imatge.

A continuació, pensarem i triar una paraula o una frase breu. Podem realitzar una pluja d'idees amb els conceptes que ens preocupen o que ens agradaria visualitzar en l'espai públic. Per exemple: respecte, igualtat, diversitat, etc.

Una vegada triada la nostra paraula realitzarem un disseny previ per a saber la grandària i els colors que utilitzarem.

Després, realitzarem en grup la nostra intervenció passant el cabdell de llana pels forats de la tanca tantes vegades com siga necessari. Pots completar la teua intervenció amb pompons i dibuixos senzills. **Dóna regna solta a la teua creativitat!**

La ruta dels colors: Grafiti i art urbà a València

Projectes Educatius

A3 T'ha agradat el programa?

Tens un mapa amb les obres que més t'han agradat i has après tècniques i estils. Per què no et converteixes en guia dels teus coneguts? Fes-los un recorregut per l'art dels nostres carrers.

També pots fer un pas més enllà fent stickers de major format (pots ajudar-te d'una impressora) i pegar-los amb cola en esprai o engrut.

Si el teu és la llana, t'animem a assajar la tècnica del ganxet i apuntar-te al *yarn bombing* amb intervencions més complicades.

4 **Avaluació**

De les següents afirmacions, marca el número 5 si estàs molt d'acord, 4 si estàs bastant d'acord, 3 si estàs poc d'acord, 2 si no estàs d'acord i 1 si estàs totalment en desacord.

	1	2	3	4	5
M'ha resultat fàcil seguir les explicacions de l'educador/a.					
El personal educador dominava els temes tractats.					
El personal educador ha resolt els dubtes adequadament.					
El personal educador ens ha motivat i animat a participar.					
El programa m'ha aportat nous coneixements.					
Les sessions han sigut amenes i divertides.					
M'ha agradat l'ús del material de suport: vídeos, il·lustracions, contes...					

5 Bibliografia

Llibres

Bingham, H. (2017). *Banksy. El arte rompe las reglas*. Barcelona: Editorial Mediterránea.

Bou, L. (2008). *Street Art*. Barcelona: Editorial Monsa.

Pereira, S. (2005). *Graffiti*. Francia: Editorial Fritway publish.

VV. AA. (2013). *Street Art. Recetario de técnicas y materiales del arte urbano*. Barcelona: Editorial Gustavo Gili.

Vídeos

Sendra, A. (2007). R.E.A. *Una historia de graffiti a València*. Disponible libremente en Youtube y Vimeo.

Street Art in Barcelona: Stickers / Pegatinas (Part 2). Disponible en Youtube.

Vida Looka. *Stick of it all*. Disponible en Vimeo.

